

Liliya Yaremko

Filaret Koessya Department of Ukrainian Folklore
Lviv Ivan Franko National University
Lviv, Ukraine
liliya.yaremko@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-2092-6225>

Paweł Levchuk (corresponding author)

Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Science
Warsaw, Poland
p.levchuk@ispan.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-7865-6833>

**«Я відчуваю себе повноцінною частинкою великої нації»:
українська мова та самоідентифікація студентської молоді
на матеріалі анкетних досліджень**

Анотація. У статті, ґрунтованій на використанні методу анкетування, подано і узагальнено теоретичні питання національної ідентичності, самоідентифікації студентської молоді в умовах війни Росії проти України. Простежено ті динамічні зміни, які відбулися у свідомості молодого покоління: гордість за спілкування українською мовою, відчуття себе частинкою української нації, формування самодостатньої політичної позиції молоді, позиціонування себе частинкою свого народу у збереженні надбання української нації (відповідно мови, культури, історії, традицій тощо). Помітна тенденція до збільшення кількості молоді, яка обирає мовою спілкування українську, більшого використання у соцмережах українського контенту.

Молодь охоче вивчає, окрім української, інші мови (зокрема, англійську, польську) з метою покращення рівня володіння мовленням, широким спектром комунікації з іноземцями, підвищення своїх професійних навичок, здійснення мандрівок, перекладів книг і статей, пізнання культурних цін-

ностей інших країн, інформації у світі про Україну та події, які у ній відбуваються.

Ключові слова: нація; національна ідентичність; самоідентифікація; студентська молодь; національна свідомість.

“I feel like a full-fledged part of a great nation”:

Ukrainian language and self-identification of students based on questionnaire research

Abstract. The article, using the questionnaire method, presents and summarises theoretical issues of national identity and self-identification of student youth in the context of Russia’s war against Ukraine. The article traces the dynamic changes that have taken place in the minds of the younger generation: pride in speaking Ukrainian, a sense of being part of the Ukrainian nation, the formation of a self-sufficient political position of young people, and the positioning of themselves as part of their people in preserving the heritage of the Ukrainian nation (respectively, language, culture, history, traditions, etc.). There is a noticeable trend towards an increase in the number of young people who choose Ukrainian as their language of communication, and a greater use of Ukrainian content on social media.

Young people eagerly learn other languages (in particular English, and Polish) in addition to Ukrainian in order to improve their language skills, communicate with foreigners in a wide range of ways, improve their professional skills, travel, translate books and articles, learn about the cultural values of other countries, and get information about Ukraine and events taking place in it.

Keywords: nation; national identity; self-identification; student youth; national consciousness.

Ірина Жадан на підставі аналізу лінгвістичних та психологічних досліджень дає тлумачення національної самоідентифікації як усвідомлення особою належності до політичної нації – соціокультурної спільноти, що має свій досвід державності, традиції, міфи і символіку, спільні цінності та очікування щодо майбутнього (Жадан, 2019, с. 13). Формування національної ідентичності у сьогоденні – часі війни Росії проти України є досить злободенною проблемою. Саме на цьому сучасному історичному зрізі існування ідентичність набуватиме певних своєрідних особливостей. Українці виборюють право власної ідентичності на існування перед російською, зберігаючи свою державу, мову, віру, національні традиції.

Для України на сучасному етапі є дуже актуальним питання формування національної ідентичності. Загальнонаціональна ідентичність за своєю суттю багатовимірна. Вона може охоплювати, але не скасовувати етнічну, культурну, професійну, статеву та інші види ідентичності (Мовчан, 2015, с. 103).

Цікаві міркування стосовно ідентичності спостерігаємо у британського дослідника феноменів нації та націоналізму Ентоні Сміта, який вважає, що важливими пріоритетними напрямками українського суспільства є захист культурних цінностей народу та укріплення ідентичності у всій різнобічності етнокультурної традиції.

Етноісторія має таку велику вагу. Нація мусить не тільки вихвалитися далекою минувиною, на яку можна сперти обіцянки безсмертя, – вона мусить бути здатною показати ще й славетну минувшину, золоту добу святих і героїв, надати значення своїй обіцянці відновлення й гідності. Що повніша й багатша етноісторія, то переконливішими стають претензії нації, то глибших струн вона може торкнутися в серцях членів нації. Як давно вже зрозуміли націоналісти, відчуття давності етноісторії спільноти, байдуже, скільки в тій етноісторії правди, є критерієм національної гідності й трибуною, з якої вони мають обстоювати національне відродження (Сміт, 1994, с. 168).

У лінгвістичній площині варто звернутися до дефініції етнолінгвістичної ідентичності, котру Кімберлі А. Ноелс визначає як «особистий досвід приналежності до суспільної групи, котра відрізняється від інших з огляду на спільне етнічне походження та рідну мову її членів» (Noels, 2017, с. 1).

Пишучи про поняття «національної ідентичності» та «національної ідеї» дослідниця Лариса Нагорна наголошує на важливості національної самоідентифікації для кожного народу, а для української нації – особливо, бо формування «нової» національної ідентичності пов'язане з процесом формування «нової політичної нації».

Проблеми ідентифікації життєво важливі як для кожної людини, так і для будь-якого соціуму. Усвідомлюючи себе особистістю, молода людина зазвичай замислюється над своїм місцем з-поміж інших людей і груп. Точно так само суспільство чи його окремий сегмент рано чи

пізно задаються питанням про свої смисложиттєві орієнтири й національний ідеал (Нагорна, 2008, с. 5).

Владислав Мьодунка, вивчаючи проблеми ідентичності, провів дослідження мотивації та мовних проблем студентів, які починали вивчати польську мову в Ягеллонському університеті. Професор висловлює низку цікавих узагальнень про культурно-етнічну ідентичність:

1. Ця ідентичність є результатом соціальної взаємодії;
2. Зміна ідентичності може відбуватися у процесі зміни контактів;
3. Формування ідентичності є результатом індивідуальних особливостей;
4. Культурна ідентичність тісно пов'язана з етнічною ідентичністю;
5. Формування культурно-етнічної ідентичності – безперервний процес, хоча ступінь усвідомлення цього процесу індивідом – різний.
6. Рішення вивчати етнічну мову та переїхати до країни, яка є батьківщиною цієї мови та культури, є важливим моментом у цьому процесі (Miodunka, 1990, с. 106–107).

Одночасно варто звернути увагу, на твердження Антоніни Клошківської, котра вважає, що помилковим є ставити питання про національну ідентичність індивіда, натомість потрібно питати про місце, роль, та функцію національної самоідентичності та засвоєння національної культури в цілій самосвідомості людини (Kłoskowska, 2005, с. 104).

Роман Шуль звертає увагу, що українська мова хоч і не була вирішальним чинником творення української національної свідомості, однак стала її стимулятором та символом (Szul, 2009, с. 112).

За спостереженням Орісі Демської та Едуарда Мальцева, «українська мова мусить перетворитися на ключовий чиник розвитку національної свідомості українців та формування самодостатньої політичної нації і національної держави» (Демська & Мальцев, 2016, с. 16–26).

Перед початком повномасштабного вторгнення питання використання української та російської мов, особливо у медійній сфері було предметом жвавих досліджень та дискусій у наукових колах, зокрема у працях Тетяни Монахової і Ольги Тулузакової та Тетяни Кузнецової (Monakhova & Tuluzakova, 2022; Кузнецова, 2022), однак ці дослідження спирались на матеріал, зібраний до початку повномасштабної агресії на Україну. Мовна та національна свідомість українських вій-

сковослужбовців була предметом зацікавлення Людмили Підкуймухи (Pidkuimukha, 2022), однак ці дослідження також стосуються періоду до 2022 року.

Від початку повномасштабної агресії українське суспільство переживає трансформацію у мовному та культурному просторі, про що свідчать хоча б соціологічні опитування (НІСД, 2023) тому ми вирішили дослідити, наскільки відбуваються зміни у мовному просторі та питанні власної самоідентифікації.

Для нашого дослідження було обрано метод анкетування, проведений в період від 17 жовтня 2022 року до 22 листопада 2022 року. Студентам було запропоновано 30 запитань.

У цій статті наведено лише частину результатів. Ми опитали студентів гуманітарного напрямку чотирьох університетів: Київського національного лінгвістичного університету, Львівського національного університету імені Івана Франка, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У подальших наукових студіях ми плануємо провести анкетування зі студентами інших спеціальностей, щоб узагальнити певні судження студентів з різних факультетів, що будуть стосуватися проблем національної ідентичності.

Серед методів, використаних у цьому дослідженні, синтез теорії із застосуванням описового методу. Для осмислення фактологічного матеріалу залучено класифікаційний метод, а також інтерпретативний метод, індукції та дедукції – для можливості робити певні висновки та узагальнення.

В анкетуванні взяло участь 300 респондентів. Найбільше нас цікавили студенти першого та другого курсів гуманітарних напрямків, котрі тільки входять в доросле життя, адже саме вони будуть у майбутньому відбудовувати Україну після перемоги. Вік респондентів – від 17 до 25 років. 102 особи мають вік 17 років, що становить 34%. Вісімнадцятирічних – 70 осіб, що у відсотковому еквіваленті є 23,3%. 66 респондентів мають вік 19 років (22,0%). Отже, можемо зробити такі узагальнення:

Найбільша вікова група, яка взяла участь в анкетуванні – особи, що мають 17 років. Це перший курс навчання. Це найбільш активна група студентів, яка не стоїть осторонь суспільних подій у державі, адже йдеться про процеси формування національної ідентичності студен-

тів у період війни. Друга, менш чисельна група – це вісімнадцятилітні. Це студенти другого курсу. Меншу активність показали інформанти, що мають 19 років. Це – студенти третього курсу. Не надто активними виявилися категорії від 20 до 23 і 25 років. Двадцятирічні, це студенти четвертого курсу.

1. Ваша стаття. Ці показники представлені таким чином: 239 респондентів – особи жіночої статі, що становить 79,7%. Осіб чоловічої статі, що взяли участь в анкетуванні, 61, що становить 20,3%. Отже, можемо констатувати, що у цих результатах кількість осіб жіночої статі переважає майже у чотири рази. Це пояснюється, очевидно, тим фактом, що осіб жіночої статі навчається більше, ніж осіб чоловічої статі.

2. Кількісний склад респондентів за регіонами: Західна Україна – 240 осіб, Східна Україна – 6 осіб, Південна Україна і Крим – 23 особи, Північна Україна – 17 осіб, Центральна Україна – 8 осіб. Інші держави – 6 осіб. Отже, кількість респондентів із західних областей превалює. Для написання статті ми з тридцяти можливих запитань в анкеті обрали саме такі, які дали вичерпну відповідь про ставлення студентів до процесів поглиблення формування національної ідентичності.¹ Вони об'єднані за тематичним принципом. Це запитання про: першу мову респондентів, інші мови, які вони знають, про спілкування вивчано українською мовою, що дає спілкування українською мовою, що дає спілкування іншими мовами?

3. Місце Вашого народження.

Найбільше респондентів, які взяли участь в анкетуванні, це народжені у Львівській області (146 осіб, 48,7%). Друге місце займає Івано-Франківська область (22 особи, 7,3%). Третю позицію мають інформатори, які народилися у Тернопільській області (17 осіб, 5,7%).

4. Яка Ваша перша мова?

На запитання про першу мову респонденти дали таку відповідь:

---

¹ Аналіз відповідей на інші питання з цього дослідження можна знайти також в іншій роботі авторів (Yaremko & Levchuk, 2023).

Українська мова є першою для 255 осіб, що становить 85,0%. Для 31 особи першою мовою є українська і російська (10, 3%). Російська мова є першою для 10 осіб, які брали участь в анкетуванні (3,3%). Для однієї учасниці опитування першою мовою є польська мова, що становить 0,3%. У коментарях до анкети іншими рідними мовами названо українську і англійську (1 особа). Ще одна респондентка написала про те, що «у сім'ї говорили російською, тому до четвертого класу я погано знала українську». Одна опитана зазначає, що її мовами були: українська, російська, польська, інколи вона чула угорську мову. Отже, для більшості учасників анкет першою мовою є українська, для невеликої кількості опитуваних – українська і російська, для незначної кількості осіб першою є російська мова (10 осіб). Польська мова є першою для однієї особи з числа тих, які брали участь в анкетуванні. Загалом, переважна більшість студентів відповіли, що першою мовою вважають українську.

5. Які мови Ви знаєте, володієте?

Стосовно знання інших мов, маємо достатньо розмаїте поле для спостережень, якими мовами ще володіють учасники анкетування. Звісно, що українською мовою володіє велика кількість респондентів. Це – 226 осіб, що становить 92,7%. Друга мова за чисельністю, якою володіють респонденти, є, звісно, англійська мова: 164 особи, що становить 75,3%. Польською мовою володіє 126 осіб із числа опитаних, що у свою чергу є чисельністю 40,0%. Іншими мовами володіють 73 респонденти, що становить 24,3%. Шестеро з опитаних знають турецьку мову (2,0%). Троє із числа опитаних володіють словацькою мовою (1,0%). Один з респондентів заявив про знання болгарської мови (0,3%). Цікаво, що студенти досить активно дали відповіді на те, які іноземні мови вони ще знають. У цьому переліку є мови: німецька, французька, китайська, іспанська, корейська, чеська, японська, сербська, ідиш. Емоційно негативного значення у цьому переліку займає російська мова. Її називають «москальською», «мовою орків». Такого маркування ця мова набрала у період повномасштабної російської агресії 2022 року. Деякі інформанти означили причини вивчення ними російської мови: «на прикрість російська через вплив інфопростору з дитячих років», «мала у школі в 5–6 класі, але краще би я її не знала зовсім», «На жаль, змалку чув багато російської через медіа, літературу тощо,

тому волею-неволею вивчав її», «через зросійщення, що відбувалось іще з дитинства», «тепер не використовую її». Негативне ставлення багатьох опитаних до російської мови підсилює прислівникова сполука «на жаль». Одна з опитуваних пише, окрім російської мови, ще про білоруську мову, але не може нею говорити. Одна із інформанток акцентує увагу на тому, що вчила українську мову в Австрії як біженка.

Отже, трьома найбільш поширеними мовами для володіння за результатами анкетування є: українська, англійська, польська мови. Серед інших названих мов – російська, німецька, французька, китайська, іспанська, корейська, чеська, японська, сербська. Менший відсоток у застосуванні мають турецька (2,0%) і словацька (1,0%) мови. Проте, значну частку в опитаних зайняла графа «інші мови», яка у відсотковому еквіваленті становить 24,3%.

6. Чи спілкуєтеся Ви винятково українською мовою? Якщо так, то аргументуйте, чому?

На запитання про те, чи спілкуються студенти винятково українською мовою, ми отримали майже однозначну відповідь: так, за винятком 31 особи, які відповіли – ні (10,3%, а 8 осіб сказали своє сово у графі «інше», це становить 2,7%). 222 анкетованих засвідчили, що спілкуються винятково українською мовою, що у відсотковому еквіваленті становить 74%. Кількість опитаних, для котрих українська мова найкраще виявляє їхню національну ідентичність – 186, що становить 62,0%. Відрадно, що молоде покоління виявляє такий рівень національної свідомості власне через ставлення до мови. 33 студенти дали відповідь, що українська мова – це мова їхніх батьків. Саме раннє усвідомлення багатства рідної мови закладено ще у сім'ї, у тому мовному середовищі, яке виховує дитину.

Стосовно запитання про спілкування українською мовою, одна із респонденток зазначає, що «якщо вона народилася в Україні, то повинна розмоляти своєю мовою». Тут маємо приклад вияву національної свідомості молодого покоління. Інша студентка відчуває гордість за те, що спілкується українською мовою, бо це – мова країни, в якій вона проживає і тому з повагою ставиться до української мови, бо місце її перебування – Україна.

Про те, що українська мова – прекрасна, – читаємо відповідь в одній із анкет. Авторка зазначає, «що сотні років репресій не знищили

її, і зараз її не знищить російська орда». Звісно, що українська мова впродовж століть зазнавала заборон, утисків, переслідувань. Про мовну ідентифікацію як українки пише інша анкетована. Вона категорична у проблемах русифікації усього українського: «досить вже терпіти русифікацію, яка триває вже довгі століття на нашій землі».

Респондентка пише про використання у спілкуванні винятково української мови, бо має навколо оточення людей, у яких мова комунікації – українська, бо це – державна мова. «З україномовними особами використовую лише українську мову», – зазначає одна респондентка. Інша студентка констатує схожі міркування: «Спілкуюся винятково українською з україномовними». «З українцями винятково українською», – твердить інша опитана молода людина. Про поведінку стосовно певної ситуації відповідає на запитання інша студентка: «Але коли я з українцями, намагаюся спілкуватися українською». Про те, що спілкується українською мовою з друзями, зазначає одна опитана. Про українську мову як засіб комунікації пише інша студентка. Вона користується нею у всіх сферах, окрім перебування дома де, очевидно, мова спілкування – російська.

Про розуміння, але не спілкування українською мовою маємо відповіді від інших респондентів. Це, переважно, студенти зі східних теренів України, бо довгий час мовою їхньої комунікації була російська мова. «Я з дитинства чую російську мову, тому і розмовляю російською. Мої родичі не спілкуються українською, не знають її», – про це пише одна із студенток. «На жаль, всі мої друзі спілкуються російською, тому часто спілкуюся російською», – твердить інша студентка. Ще одна констатує, що мова спілкування її знайомого оточення – російська. Є і відповідь студентки, яка перебуваючи у Польщі, спілкується російською мовою, мотивуючи це тим, «що, це не є гарно звертатися до людини, котра знає тільки російську, українською мовою». Хочеться поставити запитання цій молодій людині: звідки Ви взяли, що поляки знають «тільки російську мову»? Поляки швидше можуть розуміти ближчу для них українську мову, а не російську. А зрештою, перебуваючи у Польщі, як і в будь якій іншій країні Європи, необхідно вивчати мову країни, де ви перебуваєте під час війни. Присутність української мови у польському публічному просторі ще до 2021 року були предметом досліджень Павла Левчука (Levchuk, 2021).

Респонденти вказують, що, окрім української і російської мов, спілкуються іншими мовами. Зокрема, одна з опитаних твердить, що «з іноземцями розмовляє іншими доступними мовами». Інша пише про те, що з «носіями інших мов спілкується їхніми мовами». Ще одна респондентка зазначає, «що за потреби охоче спілкується їхніми мовами, старається їх принагідно вивчати». Похвально, що молодь для кращої комунікації використовує шанс для вивчення іноземних мов. Мотивацією для цього процесу можуть поставати різноманітні чинники. Про мотивацію у вивченні польської мови людей у всьому світі писали Пшемислав Гембаль та Владислав Мьодунка (Gębal & Miodunka, 2020, с. 91–95), а мотиви вивчення польської мови українцями були предметом досліджень Гелени Красовської (Krasowska, 2018, с. 600–614) та Павла Левчука (Levchuk 2020, с. 107–111).

7. Чи спілкуєтеся Ви іншими мовами? Якщо так, то якими?

Стосовно спілкування іншими мовами, частина студентів зазначили, що не спілкуються (128 осіб, що становить 42,7%). 126 з числа опитаних мовою комунікації називають англійську, це становить 42,0%. Досить значний відсоток осіб, які спілкуються польською мовою (75 студентів, що становить у відсотковому відношенні – 25,0%). Серед інших мов спілкування названо німецьку (11 осіб, що становить 3,7%) та китайську (2 особи – 0,7%). На запитання про спілкування іншими мовами дало відповідь 24 опитаних, що становит 8,0%. Отже, можемо стверджувати, що після української мови, активними мовами для комунікації є англійська та польська мови.

8. Що дає Вам спілкування українською мовою? Обґрунтуйте свою відповідь.

На запитання про спілкування студентів українською мовою, ми отримали різноманітні відповіді з широким спектром мотивації, для чого вони це роблять. Найбільше студенти пишуть про підвищення свого рівня національної свідомості, ідентифікації себе як українки (українця), належність до нації, гордість від спілкування українською мовою. Одна респондентка пише, що це ідентифікує її як громадянку України. Інша вважає, що «мова- це хребет нації. „Є солов'їна – є Україна!“. «Коли спілкуюсь українською мовою, то почуваю себе собою, а коли довго спілкуюсь іншими мовами, то відчуваю, що моє ставлен-

ня до всього, що мене оточує, змінюється», – заявляє одна із студенток. За спостереженням іншої, спілкування українською мовою, «виявляє мою національну ідентичність, дає змогу примножувати і розвивати культуру української мови. Цим я показую (підтверджую) свою національність».

Про комунікацію українською пише ще одна респондентка, зазначаючи при цьому, що нею розмовляють і її батьки та друзі. Відчувається, що ти – українка, – зазначає студентка і констатує, що при цьому є «більше можливостей знайти класний український контент, відчувається, що українська мова жива та не меншовартісна і вона є не тільки в підручниках та на уроках української мови». Багатьом спілкування українською мовою допомагає не забувати хто вони є насправді: а саме – українці. Таким чином вони вносять свій вклад у відродження української мови і літератури, намагаються «зупинити її русифікацію!». Декому це дає збереження національної спільноти. «Я відчуваю себе україною. Коли спілкуюся рідною мовою – я наче більш щаслива» – заявляє інша молода особа. Багато осіб дали відповідь, що вивчення української мови дає їм змогу ідентифікувати себе як громадянина України, особу окремої нації, нації незалежної і вільної держави: «це виявляє мою ідентифікацію, яка в сучасному світі є дуже важливою, як для мене, так і для всіх українців»; «спілкування українською мовою дає змогу відчутти себе українцем, ідентифікувати себе як особу окремої нації, певним чином, виникає думка, що завдяки моему спілкуванню українською, наша мова не згине, а буде жити далі й квітучо розвиватись»; «це є мова моєї Батьківщини».

Переживання за ідентичність показує глибинний зв'язок осіб зі своїм родом: «ідентифікація себе, своєї національної приналежності, розвиток і продовження попередніх поколінь, які віддавали життя за право бути українцями і говорити українською»; «я українка, українська мова – це моя рідна мова. Так висловлюю свою патріотичність, шану до землі, на якій народилася». Мову часто ідентифікують із кодом нації: «це ідентифікація нас, українців, як нації незалежної і вільної держави»; «це дає відчуття належності до нації»; «мова несе в собі величезну цінність, бо поки живе мова-живе нація». Окрім того, що мова є засобом спілкування, вона ще є засобом вираження національної ідентичності: «по-перше, це комунікація, по-друге, мова – кордон та спосіб ідентифікації мене як українки. Для мене це велике задоволен-

ня розмовляти рідною мовою. Я пишаюсь тим, що я українка. Радість і гордість, що я українка. Це моя рідна мова, яку я розумію, я живу в Україні і вважаю, отже коли я спілкуюсь українською, мене розуміють співвітчизники».

Українську мову деякі респонденти вважають мовою «волі, свободи та незалежності»: «спілкування рідною мовою дає відчуття належності мене до своєї Батьківщини, гордість за те, що моя мова є однією з наймилозвучніших у світі. Також відчуваю свою національну самоідентичність»; «спілкування українською мовою дає відчувати себе тією, ким я є – україною! Це моя рідна мова, тож коли я спілкуюся українською, я можу показати свою національність та свідомість»; «насамперед – це усвідомлення того, що я – українець. Мова ідентифікує мене, вказує на мою національність». Дехто з респондентів стверджує, що їм просто приємно розмовляти українською. Цим вони ще раз підтверджують, що вони – українці.

Мова є відображенням світогляду молоді. Бажання розмовляти державною мовою усе частіше виникає у молодих людей: «Це моя державна мова, тому мені подобається розмовляти українською. Так я виражаю свою приналежність до певного народу»; «це наша державна мова, і кожен має володіти нею. Я спілкуюся українською в Україні, бо це моя рідна мова й державна мова». Молодь переповнює почуття гордості за свою мову спілкування – українську. На думку деяких респондентів, мова допомагає поширювати та популяризувати свою культуру, мову, звичаї та традиції.

За спостереженням іншого опитаного, мова це – «кордони нашої держави».

Окрім того, мова – це «багатство кожної нації»: «українська мова – це наше багатство»; вона викликає «гордість за своє коріння, і розуміння, що я частина великої нації».

Для багатьох студентів українська мова – це «найрідніша мова»: «це моя рідна мова, тому я спілкуюсь винятково нею». Їм значно краще нею комунікувати: «по-перше, коли я розмовляю українською-я популяризую її, несучи в маси, по-друге, мені в рази приємніше спілкуватися рідною мовою, а не чужою, яку нам нав'язали «совети!» ».

Знання рідної мови для деякого дає відчуття безпеки: «відчуття рідного, свого, безпеки, що це мова моєї країни, це для душі, як чиста вода для організму». «До тих пір, поки мова звучить з наших уст, вона живе».

Для багатьох респондентів спілкування українською мовою означає єдність зі своїм народом і поколіннями, повагу до тих, хто захищає нашу країну від ворога: «я висловлюю цим свою повагу до предків та тих, хто боронить Україну»; «відчуття власної гідності, свободи та єдності зі своїм народом і предками».

Дехто з опитаних студентів стверджує, що мовне питання під час війни гостро постало з новими акцентами, про що свідчать наступні коментарі: «у звичайні довоєнні часи українська мова не мала якогось особливого значення, але під час війни мовне питання набуло важливого значення, говорити українською – це спосіб ідентифікувати себе»; «українська – моя рідна мова. Я розмовляю нею з народження, усе моє оточення україномовне і зараз в умовах війни я розумію ще більшу цінність мови».

Дбати про чистоту мови є також важливим акцентом для молоді: «у час війни, дивлячись на інших „малоросів”, що не збираються навіть старатися володіти власною мовою, з’являється бажання якнайбільше очистити власний говір», – пише одна з опитаних.

Про українську мову у часі війни анкетовані пишуть таке: «сподіваюся всі жителі України перейдуть на нашу офіційну мову, і ми витіснимо мову ворога, і більше ніхто не прийде нас «асвабаждать» – констатує одна з респонденток.

Спілкування українською мовою дає для молоді відчуття рідного краю, символ рідного дому, знання і заглиблення в українську культуру, усвідомлення того, що без мови немає держави. «Розмовляючи українською, доводжу, що Україна – це держава», пише одна з опитаних.

«Спілкування українською мовою дає мені можливість висловитися вичерпно, говорячи рідною мовою», – зазначає одна із студенток. «Мовлення саме українською пробуджує в мені приємні почуття та враження «рідного», «дому». Спілкування українською мовою допомагає мені вирізняти українців посеред інших людей. Це моя рідна мова. Вона дуже милозвучна», – відповідає на запитання інша молода особа. «Любов до мови виникає з народженням, зі співом матері колискової пісні для своєї дитини», – підсумовує респондентка.

Студенти говорять про важливість української мови не лише в Україні, а й у світі: «українська мова – це моя рідна мова, мова моїх предків та ідентифікатор мене у світі»; «розуміння, з якої країни я походжу і яку історію свого краю несучи у світ».

Говорячи про використання української мови в інтернет-ресурсах, молодь зауважує, що це допомагає кращому спілкуванню і розширенню використання україномовного контенту: «використовую її в інтернет-просторі та в спілкуванні з незнайомими україномовними людьми. Допомогає ідентифікувати себе як українку і робити щось для україномовного простору. Доступ до комунікацій та контенту».

Негативного забарвлення для молоді набирає російська мова, яку опитані називають «мовою окупанта». Одна із студенток переконана, що «Причина воєнних дій на Сході України – російська мова». Інша респондентка пише про проблеми зі спілкуванням українською мовою на сході України, закликає вивчати українську мову і, особливо, у час війни не спілкуватися мовою ворога: «мені подобається, що я не спілкуюсь мовою окупанта»; «крім цього, в час війни спілкування українською мовою дає мені змогу зрозуміти, хто є ворогом»; «так, є проблема з українською мовою у східній частині України, однак я переконана, що справжній українець буде прагнути понад усе оволодіти українською»; «людина, що помиляється, говорить «ламанною українською» краща за людину, що без спроб вивчити українську продовжує пропагувати мову ворога».

Про спорідненість і відмінності між українською та польською мовами пише одна респондентка, яка обрала ще й польську мову для вивчення: «я люблю польську мову, обрала її для вивчення свідомо і буду продовжувати. Мені дуже подобається дізнаватися спільні/відмінні риси між польською та українською».

Одна із студенток навіть зауважила про силу мови: «для мене це принципово вже багато років і я відчуваю від цього певну силу, впевненість і, навіть, перевагу». Свого часу про силу мови писав дослідження Владислав Мьодунка (Miodunka, 1990).

За переконанням багатьох опитаних, українська мова це – «код нації». Студентка пише про своє перебування за кордоном і «російськомовних українців», які там також є. Однак респондентка не вважає їх українцями, бо розмовляють вони не українською мовою: «зараз я за кордоном і саме тут можна зустріти багато «російськомовних» українців, та проте, вони для мене не українці, адже справжні українці розмовляють державною мовою. Мова – це код нації. І саме за мовою я можу визначити, чи ти українець чи ні».

За спостереженням іншої студентки, від спілкування українською мовою у неї виникає почуття гордості, «оскільки українською мовою творили багато чудових українців, які і зробили Україну незалежною». А інша молода особа пише про відчуття повного єднання з Україною: «я відчуваю себе повноцінною частинкою великої Нації».

На думку деяких респондентів, мова це – дім, а звідси – відчуття сили, гордості за країну, патріотизм, залучення до величі української культури, любов до Батьківщини і повага до рідної мови. «Найвищий ступінь порозуміння, відчуття, що живеш справді у себе вдома. Усвідомлення того, ким я є, якої національності, де моя рідна земля», – пише одна зі студенток. «Виявити свою любов до Батьківщини, прославляти Україну, пишатись тим, що я патріот своєї держави!», – заявляє респонент. «Я відчуваю себе належною до України, її культури, історії. Це дає чітке усвідомлення того, де я народилася і проживаю та ким я є», – підсумовує своє розуміння запитання студентка.

Для багатьох студентів, які брали участь в анкетуванні, українська мова – це їхня рідна мова, яку вони люблять і пишаться саме тим, що розмовляють нею. Вони комунікують українською мовою з батьками, друзями: «якщо чесно я не знаю, хіба я можу розмовляти в Україні іншою мовою, все моє оточення нею спілкується, тож це дає мені змогу розуміти їх та розмовляти з ними». Для деякого українська мова – гарна, мелодійна, багатогранна, чарівна: «відчуваю насолоду від спілкування, тому що українська мова дуже гарна та мелодійна»; «я закохана в українську мову, тому дуже приємно спілкуватись саме нею, демонструючи у своєму мовленні її багатогранність та чарівність».

Лише двоє респондентів відповіли про те, що вони знають українську мову, але не спілкуються нею або рідко розмовляють українською мовою.

На запитання, що дає вам спілкування іншими мовами, ми отримали багато цікавих роздумів студентів. Це і можливість комунікації з ішими людьми, змога дізнаватися нову інформацію, розуміння іноземних текстів, вивчення культури інших народів, інтелектуальний розвиток, досвід, мандрівки, можливість пошуку кращої роботи та інше.

Багато студентів вважають, що спілкування іншими мовами дає їм можливість контактувати з великою кількістю різних людей, розуміти тих, хто знає цю мову. Це комунікація з іноземцями, можливість мати нову, часто ексклюзивну інформацію, недоступну іншими мова-

ми. Молодь може поширювати інформацію про українську культуру за межі України, пізнавати культуру інших народів. Спілкування дає саморозвиток, розуміння іноземних текстів, коментарі до них, розширення знань, кругозору, більше можливостей, розвиненість, впевненість у собі. Студенти прагнуть до вільного володіння іноземною мовою зі своїми співрозмовниками. «Спілкування іншими мовами дає мені можливість бути розвинутою інтелектуально, а також висловитися за допомогою тих слів та мовленнєвих зворотів, яких немає в українській мові, наприклад», – зазначає одна із респонденток.

Деяким студентам іноземна мова дає ширші можливості для навчання, роботи, кар'єрного росту, розуміння текстів та розмови без перекладача, отримання більшої оплати за свою працю: «це важливо у моїй професійній діяльності. Більше можливостей отримати більш оплачувану роботу якомога більше практикую англійську і польську, бо знання мов розвиває людину (а ще до війни я вчилась на перекладачку в Україні), тому мови мені потрібні для роботи».

Для деякого це можливість спілкуватися у соцмережах. Хтось бере з такого спілкування змогу читати новини не лише з українських джерел, але також з англійських та польських. Це і спроба знайти нових друзів за межами країни. Окрім того, це і навчання за кордоном: «можливість навчатися в іноземному університеті, вільно комунікувати з іноземцями (в моєму випадку-поляками)».

Студенти пишуть про важливість спілкування польською мовою. Це дає їм можливість розширення кругозору, пізнання культури та особливостей народу, який цією (польською) мовою спілкується: «польською я спілкуюсь бо через війну я перебуваю на території Польщі». Окрім того, респонденти вказують на значущість польської мови для процесу міжнаціональної комунікації, який є особливо важливим у часі війни: «спілкування польською мовою, дає мені змогу порозуміння з нашим братнім народом, відчуття міжнаціональної солідарності, якщо читаю чи розмовляю польською мовою».

Говорять студенти і про важливість вивчення і спілкування англійською мовою, бо вона допомагає їм краще контактувати з усім світом: «англійська мова як світова мова та мова діловодства допомагає комунікувати з іншими націями, чіїх мов я, на жаль, не знаю». Це можливість спілкуватися з іншими націями, розширення своїх знань, кола спілкування, читання книг і перегляд серіалів мовою оригіналу. І хоча

студенти вважають англійську «світовою мовою», усе ж дехто тяжіє до комунікації українською мовою: «спілкування англійською розвиває рівень знання і володіння „світовою мовою”. Так що, вважаю, що це на краще, але спілкування українською, звісно ж, важливіше».

Студенти пишуть про значущість комунікації іншими мовами не лише в Україні, але й у світі. Це забезпечує їм змогу спілкуватися з людьми з різних куточків світу та збагачувати свій культурний рівень. Для них це – знайомства, досвід, знання, спілкування з друзями з інших країн, поширення інформації про теперішню ситуацію в Україні у світовій спільноті. Для когось це – можливість комунікувати з іноземцями і розповідати їм про Україну: «відчуття здатності розмовляти мовою інших країн, порозумітися з іноземцями на нашій території та розповісти їм щось вагоме про Україну»; «зокрема, так я можу розповісти про ідентичність своєї нації іншим країнам».

Спілкування іншими мовами це – ключ до розуміння та пізнання інших країн, їхнього менталітету, звичок, світогляду: «можливість спілкуватися іншими мовами дає мені змогу більшої комунікації для того, щоб краще пізнати історію, культуру інших народів».

Вивчення іноземних мов дає змогу перекладати твори художньої літератури, наукові праці іншими мовами. Окрім того, читати наукові праці та удосконалювати рівень свого мовлення, спілкуючись з іншими людьми.

Звичайно, що рівень володіння іншими мовами, зокрема й англійською, дає змогу мандрувати різними країнами: «так, я мрію подорожувати по європейських країнах і саме тому вивчаю іноземні мови»; «взаємодію з людьми із закордону, обмін інформацією, полегшення подорожей»; «професійна співпраця, можливість подорожувати без перешкод»; «можливості, адже я люблю подорожувати, і без англійської – нікуди».

Стосовно теми мови і війни, то вивчення іноземних мов сприяє поширенню інформації про ці події у світі: «розуміння, наскільки деякі люди далекі від контексту війни в Україні».

Важливим аргументом вивчення іноземних мов, на думку студентів, є іспит з державної мови: «у європейських країнах треба скласти іспит з історії та державної мови».

Про спілкування російською мовою респонденти пишуть небагато. Це переважно окремі студенти, які у родині можуть розмовляти ро-

сійською, але переходять на розмову українською. Одна із студенток спілкування російською вважає «поганою звичкою» і намагається її «викорінити». Ще одна респондентка називає «кацапську мову хворобою». Студентка категорична у тому, щоб не розмовляти російською: «але зазвичай розмовляю українською, російською не розмовляю ніколи, адже не бачу потреби комунікувати з людьми, що знають російську, але не розуміють українську». Опитана молода людина може використовувати російську з метою застосування її під час роботи: «російською спілкуюсь лише на роботі в готелі і лише з іноземцями, які не володіють англійською (турками, арабами, рідше – ізраїльтянами)».

Одна студентка написала про спілкування румунською мовою з дитинства, аргументуючи це тим, що саме село, де вона проживала – румунськомовне. Кілька респондентів дали таку відповідь: «не спілкуюсь іншими мовами, але дуже хочу вивчити іноземну».

Висновки

Представлені у статті дані підтверджують загальні тенденції, котрі у своїх дослідженнях показав НІСД. Однак, варто нагадати, що більшість молодих людей, котрі були опитані, проживають у західних областях, котрі зазвичай частіше вживають українську мову. Якщо у праців Монахової, Тулузакової та Кузнецової російська мова знаходилась у домінуючій позиції, її сила була більшою, то від 24 лютого 2022 року міць української мови зросла, особливо у свідомості молодих людей.

Для багатьох молодих людей українська мова стала ще більш значущою. Ми намагалися простежити ті динамічні зміни, які відбулися у свідомості молоді: гордість за спілкування українською мовою, відчуття себе частинкою української нації, формування самодостатньої політичної позиції молоді. Помітна тенденція до збільшення кількості молоді, яка обирає мовою спілкування українську, більшого використання у соцмережах українського контенту.

Українську мову маркують назвами: нація, кордон, код нації, самоідентифікація. Емоційне ставлення до російської мови змінилося кардинально. Ця мова набирає багато негативних характеристик: «мова окупанта», «кацапська мова». Ставлення до рідної мови у час війни відбулося на рівні свідомості. Спостерігаємо небажання молоді використовувати російський контент, відсутність бажання розмовляти

«мовою агресора» і «окупанта». Студенти прагнуть вивчати іноземні мови: англійську, польську, інші мови з метою спілкування, самовдосконалення, саморозвитку, інформування світу про події в Україні, пізнання культурних цінностей інших націй. Для багатьох респондентів спілкування українською мовою означає єдність зі своїм народом і поколіннями, повагу до тих, хто захищає нашу країну від ворога. Спілкування українською мовою дає для молоді відчуття рідного краю, символ рідного дому, знання і заглиблення в українську культуру, усвідомлення того, що без мови немає держави, що повністю співпадає з концепціями Ноелс та Клосковської.

Багато студентів вважають, що спілкування іншими мовами дає їм можливість контактувати з великою кількістю різних людей, розуміти тих, хто знає цю мову. Це комунікація з іноземцями, можливість мати нову, часто ексклюзивну інформацію, недоступну іншими мовами. Молодь може поширювати інформацію про українську культуру за межі України, пізнавати культуру інших народів. Важливим аргументом вивчення іноземних мов, на думку студентів, є іспит з державної мови, який мають складати особи, що перебувають в іншій державі.

Тема, яка задекларована у науковій статті, є малодослідженою. Ми не маємо так багато наукових напрацювань, які б стосувалися власне досліджень, що вивчають національну ідентичність представників молодого покоління. У згаданій раніше статті Підкуймухи відсутні розмови з респондентами у віці 18–25 років. Представлена стаття є доповнення цієї важливої тематики. У перспективі – написання нових наукових статей, які будуть ширше розкривати цю тематику і поглиблювати методологію її вивчення.

Насамкінець варто сказати, що віднотована Романом Шульом у 2009 році *символічно-декоративна функція української мови* стала неактуальною. Українська, особливо серед молодого покоління, стає символом держави та власної самоідентифікації.

ЛІТЕРАТУРА

- Демська, О., Мальцев, Е. (2016). Мовна політика про ідентичність і успішність у глобальному світі. *Мова: Класичне-модерне-постмодерне*, 2, 16–26.
- Жадан, І. (2019). *Механізми громадянської та національної самоідентифікації: трансформації комунікативних практик*. Кропивницький.

- Кузнєцова, Т. (2022). Ставлення до української мови крізь мас-медійні окуляри: погляд із Одеси (2014–2021). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 33 (72), № 6 Ч. 2, 182–190.
- Мовчан, П. (2015). Зміст поняття «Національна ідентичність»: теоретико-методологічний аспект. *Інвестиції. Практика та досвід*, 17, 103–107.
- Нагорна, Л. (2008). *Регіональна ідентичність: український контекст*. Київ.
- НІСД (2023). *Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку*. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku>.
- Сміт, Е. (1994). *Національна ідентичність* [перекл. з англ. П. Тарашука]. Київ.
- Ґебал, Р., Мiodunka, W. (2020). *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*. Warszawa.
- Кіосковська, А. (2005). *Kultury narodowe u korzeni*. Warszawa.
- Krasowska, H. (2018). Nauczanie języka polskiego na Ukrainie południowo-wschodniej. В: А. Achtelik, К. Graboń (ред.), *Polonistyka na początku XXI wieku. Diagnozy, koncepcje, perspektywy*. Т. 5: *W kręgu (glotto)dydaktyki*. Katowice, 600–614.
- Levchuk, P. (2020). *Trójjęzyczność ukraińsko-rosyjsko-polska Ukraińców niepolskiego pochodzenia*. Kraków.
- Levchuk, P. (2021). Ukrainian language in the Polish public space. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 21, Article 2476. <https://doi.org/10.11649/cs.2476>.
- Miodunka, W. (1990). Język a identyfikacja kulturowa i etniczna. Studium kształtowania się tożsamości rodzeństwa należącego do drugiego pokolenia Polonii australijskiej. В: W. Miodunka (ред.), *Język polski w świecie*. Warszawa–Kraków.
- Miodunka, W. (1990). Moc języka i jej znaczenie w kontaktach językowych i kulturowych. В: W. Miodunka (ред.), *Język polski w świecie*. Warszawa–Kraków.
- Monakhova, T., Tuluzakova, O. (2022). Hatespeech in Ukrainian media discourse. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 22, Article 2624. <https://doi.org/10.11649/cs.2624>.
- Noels, K. A. (2017). Identity, Ethnolinguistic. In: *The International Encyclopedia of Intercultural Communication*, 1–10. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118783665.ieicc0160>.
- Pidkuimukha, L. (2022). The influence of language behaviour on the identity formation of the Ukrainian military. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 22, Article 2643. <https://doi.org/10.11649/cs.2643>.
- Szul, R. (2009). *Język – naród – państwo. Język jako zjawisko polityczne*. Warszawa.
- Yaremko, L., Levchuk, P. (2023). Language consciousness and Ukrainian students' attitudes towards the Ukrainian language in a time of war. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 23, Article 2922. <https://doi.org/10.11649/cs.2922>.

References

- Dems'ka, O., & Mal'tsev, E. (2016). Movna polityka pro identychnist' i uspishnist' u hlobal'nomu sviti. *Mova: Klasychne-moderne-postmoderne*, 2, 16–26.
- Ґебал, Р., & Мiodunka, W. (2020). *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*. Warszawa.
- Кіосковська, А. (2005). *Kultury narodowe u korzeni*. Warszawa.

- Krasowska, H. (2018). Nauczanie języka polskiego na Ukrainie południowo-wschodniej. In: A. Ahtelik, & K. Graboń (Eds.), *Polonistyka na początku XXI wieku. Diagnozy, koncepcje, perspektywy*. T. 5: *W kręgu (glotto)dydaktyki*. Katowice, 600–614.
- Kuznyetsova, T. (2022). Stavlennya do ukrayins'koyi movy kriz' mas-mediyni okulary: pohlyad iz Odesy (2014–2021). *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Seriya: Filolohiya. Zhurnalistyka*, 33 (72), № 6 Ch. 2, 182–190.
- Levchuk, P. (2020). *Trójjęzyczność ukraińsko-rosyjsko-polska Ukraińców niepolskiego pochodzenia*. Kraków.
- Levchuk, P. (2021). Ukrainian language in the Polish public space. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 21, Article 2476. <https://doi.org/10.11649/cs.2476>.
- Miodunka, W. (1990). Język a identyfikacja kulturowa i etniczna. Studium kształtowania się tożsamości rodzeństwa należącego do drugiego pokolenia Polonii australijskiej. In: W. Miodunka (Ed.), *Język polski w świecie*. Warszawa–Kraków.
- Miodunka, W. (1990). Moc języka i jej znaczenie w kontaktach językowych i kulturowych. In: W. Miodunka (Ed.), *Język polski w świecie*. Warszawa–Kraków.
- Monakhova, T., & Tuluzakova, O. (2022). Hatespeech in Ukrainian media discourse. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 22, Article 2624. <https://doi.org/10.11649/cs.2624>.
- Movchan, P. (2015). Zmist ponyattya «Natsional'na identychnist'»: teoretyko-metodolohichnyy aspekt. *Investytsiyi. Praktyka ta dosvid*, 17, 103–107.
- Nahorna, L. (2008). *Rehional'na identychnist': ukrayins'kyy kontekst*. Kyiv.
- NISD (2023). *Ukrayins'ka mova pid chas viyny: klyuchovi tendentsiyi rozvytku*. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku>.
- Noels, K. A. (2017). Identity, Ethnolinguistic. In: *The International Encyclopedia of Intercultural Communication*, 1–10. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118783665.ieicc0160>.
- Pidkuimukha, L. (2022). The influence of language behaviour on the identity formation of the Ukrainian military. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 22, Article 2643. <https://doi.org/10.11649/cs.2643>.
- Smit, E. (1994). *Natsional'na identychnist'* [perekł. z anhl. P. Tarashchuka]. Kyiv.
- Szul, R. (2009). *Język – naród – państwo. Język jako zjawisko polityczne*. Warszawa.
- Yaremko, L., & Levchuk, P. (2023). Language consciousness and Ukrainian students' attitudes towards the Ukrainian language in a time of war. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 23, Article 2922. <https://doi.org/10.11649/cs.2922>.
- Zhadan, I. (2019). *Mekhanizmy hromadyans'koyi ta natsional'noyi samoidentyfikatsiyi: transformatsiyi komunikatyvnykh praktyk*. Kropyvnyts'kyy.